

УДК 94(477=112.2)

Володимир Васильчук

НІМЕЦЬКІ ІМЕНА В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

У статті зроблено спробу розглянути діяльність видатних етнічних німців у різні періоди будівництва нашої держави. Також висвітлюються етапи розселення й економічного освоєння значних просторів України німецькими поселенцями. Зазначається, що історія кожного народу, що проживає на теренах України, є невід'ємною частиною спільної української історії. Підкреслюється, що від етнонаціональних чинників значною мірою залежить, наскільки будуть враховані уроки історичного минулого, а особливо період, коли значна частина українських земель, входила до складу сусідніх держав. У цих важких умовах етнічні німці брали активну участь в суспільному житті України, сприяли розвитку економіки, культури своєї нової Батьківщини.

Ключові слова: німецькі поселенці, колоністи, сільське господарство, іноземна колонізація, ректор університету, освітня і економічна політика, землевласники Фальц-Фейни, Асканія-Нова, національне питання держави, громадські організації.

Історія України має чимало сторінок, які розкривають найцікавіші аспекти розвитку держави. Сюди можна віднести багатонаціональне переплетіння всіх народів, які проживали і проживають нині на території сучасної України і називають її своєю Батьківщиною.

Ментальність будь-якого етносу не може розвиватися відокремлено від впливів народів, котрі примхою історії були визначені його сусідами. Але часто соціально-культурні традиції перехресчувалися опосередковано внаслідок війн, міграційних хвиль та колонізаційних рухів. Територія сучасної Української держави являє собою яскравий приклад переплетіння різних етнокультурних потоків. Етнонаціональні процеси та рухи завжди виступають могутнім чинником розвитку держав. Сучасні державотворчі процеси, започатковані відновленням незалежності України, які супроводжувалися значним зростанням інтересу до історії зародження, розвитку та реалізації ідеї багатонаціональної країни. Проблема її успішного розвитку та її безпеки залежить багато в чому від відносин між народами всередині країни. Вивчення історії кожного з етносів – важлива умова становлення сучасного демократичного суспільства.

Актуальність вивчення історії міжетнічних та міжнародних відносин держави становить науковий і практичний інтерес з огляду на її поступову інтеграцію в систему європейської співдружності. Українські німці здійснили вагомий внесок у розвиток господарсько-економічних традицій, духовної культури нашої держави.

Мета цієї статті є прагнення проаналізувати стан та дії німецької спільноти, яка складає невід'ємну частину історії України. Також, розкрити яскраві віхи життя і праці видатних німців України, які залишилися недостатньо висвітленими. Процес переселення та становище німецьких поселенців в Україні являє собою науковий інтерес. Висвітити особливості громадсько-політичного життя німецької національної меншини на теренах України.

Питання розвитку колоністського руху німців досліджувалося в роботах багатьох науковців в різні періоди історії України. Починаючи з XIX ст. з'являється зацікавленість до вивчення етнічного складу Росії, що пов'язано зі значним впливом громадян іноземного походження в імперію. Особливий інтерес представляють праці: І. Кулинича, А. Кудряченко, Є. Плесської-Зебольд, А. Задерейчук та ін. [1]. Західноєвропейська наукова громадськість звертає увагу на історію німців України постійно. Так, значними є наукові розробки дослідників, які вивчають етнічну історію німців України: Р. Унтершутц, І. Флейшгауер, С. Кольмер, А. Маас та ін. [2]. Сьогодні німецька тематика диктується політичним контекстом – намаганнями встановити історичну справедливість, розвивати українсько-німецькі міждержавні відносини.

Германські племена на Русі почали з'являтися з давніх часів. Іноземний вплив на наші землі завжди був великим. Про німецьких мандрівників, купців, ремісників, місіонерів, дипломатів у містах на Дніпрі неодноразово згадують стародавні джерела.

Перші офіційні контакти між германцями та слов'янами починаються в III–V ст. н. е. З готським проникненням лінгвісти пов'язують появу у слов'янських мовах германських слів «князь», «полк», «меч», «шолом» та ін. Далі мова йде про германські імена, від сивої давнини до сьогодення, через які предки звертаються до прийдешніх поколінь та передають їм свій дух та знання (Германаріх, Карл Великий, Оттон I, Адальберт та ін.).

Пізніше з'являються невеличкі німецькі торговельні колонії у Києві, Володимир-Волинському, Луцьку та інших містах. Важливу роль у стосунках між країнами відігравали шлюбні стосунки

(Гертруда, Генріх IV, Генріх V) та ін. Археологічні розкопки вказують на те, що на деяких клинках знайдених мечів даного періоду є написи, що вказували спочатку ім'я майстра-зброяра, а потім – усієї майстерні. Так на всіх знайдених мечах є тавро «Ulfberht» та «Ingelred». Клинки мечів з тавром «Ulfberht» вироблялись, найімовірніше, на нижньому Рейні, можливо – в Золінгені або по сусідству – у Фландрії. Майстерні «Ulfberht» розташовані в Пассау, на Дунаї.

За експансії Литви та Польщі на українські землі німецька колонізація посилюється. Цьому сприяють різні пільги й магдебурзьке право, що їх надавали німцям литовські князі та польські королі. Окремі українські міста опиняються під орудою німців. У Львові німецька мова стає майже офіційною. У XIV–XVI ст. німецькі колоністи ставали війтами й членами управи. З'являються цілі вулиці, слободи, заселені іноземними лікарями, ювелірами, аптекарями, будівельниками та ін.

Найперші книжки, надруковані кирилицею, серед цілого слов'янства, були українські. Перший друкар українських книжок – Швайпольт Фіоль – був родом німець, походив із Нейштадту в Франконії. У 1489 р. в Кракові Фіоль приступив до друку найперших українських книжок. Майстер, який за вказівками Фіоля виготовив йому потрібний шрифт, був теж німець – Рудольф Борсдорф із Брунсвіку, який жив у Кракові. Першими видрукованими кирилицею книжками були «Октоїх» та «Часословець» в 1491 р. Крім цього Фіоль надрукував ще дві книжки: «Тріодь пісну» та «Тріодь цвітну» [3, с. 40–41].

XV–XVI ст. південноукраїнські землі стали одним із центрів формування козацтва. Цікаво, що у першому реєстрі запорожців 1581 р. зустрічаємо вихідців із німецьких земель. У реєстрі 1649 р., після Зборівського договору, зустрічаємо німецькі прізвища: Максим Цимерман, Янко Німець, Андрій Тузен, Андрій Острогман та ін. [4, с. 16]. У гетьмана Б. Хмельницького німці служили в армії. Так, існує лист, який 6 листопада 1648 р. гетьман направив до полковника німецьких рейтарів у Замості, Людвіга Вайсера, із пропозицією перейти на його бік. 1653 р. в складі корпусу Т. Хмельницького, який ходив на Молдавію, на допомогу господарю В. Лупулу, був німецький загін із 300 осіб. Також, на той час зустрічаємо німецькі прізвища Ахіллес та Бендікс, які були полковниками у козацькій армії [5, с. 175–177].

Планове масове заселення і господарське освоєння німцями малонаселених територій півдня України (зокрема – великих необжитих просторів які в результаті російсько-турецьких війн 1768–1774 і 1789–1791 рр. були придбані) відбулося за часів імператриці Катерини II (Софія Фредеріка Августа, принцеса Ангальт-Цербстська).

Найважливіше місце в історії німецької колонізації південноукраїнських земель належить німцям-менонітам. Землі їм були надані на території сучасної Запорізької області, на правому березі Дніпра, з островом Хортицею. Саме там були засновані перші 8 німецьких колоній упродовж 1793–1796 р. Ще 118 німецько-менонітських родин оселилися на південноукраїнських територіях згідно із тими умовами. Незважаючи на привілеї, становище менонітів в перші роки колонізації було досить важким, головним чином через особливості клімату та ґрунтів нової місцевості, адже в Західній Пруссії німці-меноніти «воювали» із болотами та будували дамби, щоб зупинити наступ моря, а в Україні їм треба було протидіяти посухам, обробляти важкі українські чорноземи та вирішувати проблеми гострої нестачі лісів. За тих умов, на перше місце вийшли працелюбність та самовідданість нових поселенців. Ось що писав один з інспекторів опікунських органів: «Меноніти майже всі взагалі в домашньому житті – порядні та охайні, в моральному – тверезі та чесні, а в домогосподарстві – старанні та ретельні» [6, с.89].

Німецькій колонізації півдня України сприяла і внутрішня політика Німеччини. Серед причин, які штовхали німців переселятися до України, були: роз'єднаність німецьких територій до 1870 р., тяжкі податки, свавілля великих земельних магнатів, часті неврожаї, релігійні переслідування.

У 1827 р. царський уряд дозволив іноземним колоністам торгувати в Росії худобою різних порід, і це послужило значним імпульсом для розвитку скотарства. В середині XVIII ст., через заборону вивозу благородних іспанських мериносів, вівчарство у Європі, особливо в Німеччині, зазнало значного підйому. Як наслідок: в Ангальтському герцогстві почали шукати ринок збуту продукції вівчарства. У 1827 р. герцог Фердинанд Ангальт-Кетенський звернувся до царя Миколи I з проханням дозволити створити в Таврійській губернії колонію зі своїх підлеглих, його прохання було задоволене. 2 березня 1828 р. видано імператорський наказ стосовно молодого колонії.

Це був початок створення всесвітньо відомого дендропарку Асканія-Нова. Уряд герцогства Ангальтського в Дессау продав маєток німцю-колоністу Фейну за 525 тис. пруських талерів. Згодом Фейн поріднився із колоністом Фальцем, так з'явився рід Фальц-Фейнів. Значний внесок у селекціонування та пропаганду досвіду розведення овець зробила згадана родина [7, арк. 1–21]. Скуповуючи біля себе землі, Фальц-Фейни швидко розбагатіли і стали «королями вівчарства» на півдні України.

1901 р. Микола II, відвідав Всеросійський торговий ярмарок, де познайомився з експонатами Асканії-Нова. Він вирішив відпочити у Фрідріха Фальц-Фейна, чим вперше порушив палацовий

етикет, за яким імператор не міг зупинятися у приватних осіб у їх власному помешканні. 23 квітня 1914 р. з Криму приїхав імператор. Ф. Фальц-Фейн довго водив його своїми володіннями, розповідаючи, як вирішує проблему розведення в неволі унікальних тварин. Микола II назвав Асканію «картиною з Біблії», а власнику цієї перлини таврійського степу та його родині надали «спадкове дворянство». Подвижницька діяльність Фальц-Фейнів виходила далеко за межі прагматичних інтересів більшості колоністів і значно вплинула на економічне життя України.

У 1835 р. подвижник розвитку німецьких колоній Й. Корніс взявся за виведення продуктивної породи корів шляхом схрещення холмогорської породи, поширеної на Полтавщині, з елітною худобою монастирських господарств Підмосков'я. У результаті з'явилася нова порода, яку називали по-різному: «фрісландська», «молочанська» або просто «червона німка». Ці тварини вирізнялися міцним тулубом, високими надоями і досить швидко почали поширюватися на півдні, доводячи свої переваги над традиційною сірою українською породою. У 1895 р. на Катеринославщині середні надої німецьких корів у господарствах колоністів сягали 214 пудів на рік, тоді як сіра українська давала близько 60,6 пудів молока [8, с.89].

Згадуючи про внесок німців в розвиток сільського господарства південної України, слід зауважити про попередника кримських садівників та виноградарів, доктора Петера Палласа, який мав після експедицій Причорномор'ям 170 наукових робіт, що викликали значний інтерес не лише в Росії, а й за кордоном, крім його батьківщини – Німеччини. Катерина II присвоїла йому декілька вчених звань, подарувала землі в Судаку та маєток «Салгірка», поблизу Симферополя. На честь вченого один із видів сосни отримав назву «Сосна Палласа» [9, с.1–3]. Іменем П. Палласа названо вулкан на Курильських островах, а також риф у Новій Гвінеї та ін. Практичні рекомендації і наукові розробки П. Палласа сприяли господарському піднесенню південної України.

Місцеве населення не тільки південних районів України займалося виноградарством. Так, на Київщині, і з часів середньовіччя вирощували цю культуру. Першими виноградарями, як і першими винокурами, були ченці. Київська лавра постачала церковне виноградне вино для всієї Русі. Приєднання Криму та Бессарабії до Росії (кінець XVIII–XIX ст.) підірвало монополію монастирського виноградарства у Києві й створило йому серйозну конкуренцію. Рентабельність виноградарства знизилася. Виноградники Печерської лаври почали занепадати, а філоксера остаточно їх знищила. Наступний етап у розвитку київського виноградарства пов'язаний із діяльністю відомої фірми «Кристер». Саксонця Вільгельма Готліба Кристера в 1838 р. запрошено князем Радзивіллою працювати на ткацьку фабрику до містечка Хабно Київської губернії. Через 10 років В. Кристер переїхав до Києва, де купив на Приорці біля Вітряних гір ділянку в князя Естергазі (38 дес.), розчистив її від дерев і в 1850 р. створив фірму «Садівництво та насінневе господарство В. Кристер», що стала відомою не лише в Києві, але й далеко за його межами. Він перетворив пустир на квітучий сад, а своє садівництво на школу для місцевого населення [10, с. 25–26]. Внесок німців у розвиток українських земель був значним у багатьох галузях.

У 1805 р. в Одесі найбагатшими купцями, чиї торгові дома користувалися найбільшим авторитетом, були німці. Серед них Л. Філіберт, В. Вагнер, А. Полнер та І. Вальба. Дехто вкладав свої капітали у розвиток промисловості. Зокрема, Карл Едвард Фальк у 1844 р. відкрив у Одесі ливарний завод, а Мільнер у 1857 р. – підприємство із виготовлення чавуну [11, с. 66, 68]. Багато родин німецьких колоністів на півдні України вносили значний вклад у її економічний і культурний розвиток. Німецьких колоністи дали цілу низку вчених, викладачів, службовців, державних діячів. Серед них – професор фізики та математики Рішельєвського ліцею Генріх Карлович Брун, його брат – професор історії Новоросійського університету Пилип Карлович Брун. Серед професорів університету високою фаховою майстерністю відзначалися Е. фон Штерн, Ф. Струве, Н. Грот, Н. Ланге, І. Маркузен, К. Фот та ін. Випускники Новоросійського університету займали важливі державні посади. Німці обиралися до міських дум, земських органів управління та ін.

15 липня 1834 р. в Києві засновано університет ім. Св. Володимира, там вже працювали і викладали видатні німецькі науковці. Першим професором кафедри ботаніки в Київському університеті від 1834 р. був В. Бессер, німець за походженням. У 1839 р. після відставки В. Бессера професором кафедри ботаніки став Р.-Е. Траутфеттер, який створив ботанічний сад. Він працював ректором університету в 1847–1859 рр.

У травні 1859 р. ректором університету ім. Св. Володимира став 36-річний професор М. Бунге [12, арк. 46]. Талановитого вченого, педагога та успішного організатора фінансових справ М. Бунге у червні 1880 р. за рекомендацією і з дозволу Олександра II призначають на посаду товариша (заступника) міністра фінансів, незабаром – міністра фінансів Росії (1881–1886 рр.). Сьогодні з його іменем згадуємо не лише найвидатнішого вченого-економіста XIX ст., а і засновника Київської школи політекономії. Також, ректором двічі (1883–1890 рр.) був М. Ренненкамф. Професор грецької словесності І. Нейкірх виконував обов'язки ректора Київського університету 1843, 1847, 1856, 1859–1860, 1861 та 1862 рр. Зоологію викладали К. Кеслер, А. фон Мідендорф, хімію –

Й. Фонберг, мінералогію й геогнозію – Е. Гофман, експериментальну фізику – М. Авенаріус (закон Авенаріуса) та ін. М. Авераніус зробив вагомий внеском у наукове вивчення клімату Києва, методику метеорологічних спостережень та їх обробку. Він створив київську школу метеорологів, із якої вийшли відомі вчені, які внесли значний вклад в загальний розвиток метеорології, особливо у вивчення погодних процесів і клімату України. Велике значення для столичного університету мала діяльність завідувача бібліотеки М. Кордта. Він спільно із архітектором К. Осмак розробив проект будинку бібліотеки університету (філія № 1 Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського) [13]. У Київському університеті навчався і працював, відомий організатор науки, мандрівник-першовідкривач нових земель, дослідник Арктики, академік О. Шмідт та ін.

Р. Глієр, діяч музичної культури, композитор, диригент, педагог народився 11 січня 1875 р. у Києві, в родині майстра музичних інструментів. Його батько (Ернест Моріц Глієр), уродженець Саксонії. З 1914 р. директор Київської консерваторії. У Київський період життя Р. Глієр створює симфонічну поему «Подражаніє Іезекілію», навіяну мотивами однойменного вірша Т. Шевченка (1918 р.). У напівголодні роки громадянської війни Р. Глієр інтенсивно співпрацює з Музичним товариством імені М. Леонтовича і Дніпросоюзом, пише на їх замовлення музику до спектаклів «Іван Гус», «Гайдамаки» за мотивами Шевченківських творів, до драматичної містерії «Великий льох», оркеструє твори українських композиторів. Усе життя тема України не сходить зі сторінок партитур Р. Глієра. Після 125-літнього ювілею Т. Шевченка народжується симфонічна поема «Заповіт» за мотивами однойменного вірша Великого Кобзаря (1941 р.). Упродовж 1942 р. і на початку 1943 р. композитор завершив оперу «Рашель» і написав один із найкращих своїх творів — «Концерт для колоратурного сопрано з симфонічним оркестром». Після Другої світової війни продовжував активно працювати. З'явилися опера «Гюльсара» (1949 р.), балети «Мідний вершник» (1949 р.) і «Тарас Бульба» (1952 р.). Українські мелодії, поряд із мелодіями інших народів країни, звучали у концертах талановитого композитора. 2008 р. на базі Київського державного музичного училища створено Київський інститут музики ім. Р. Глієра [14].

5 березня 1939 р. Київський університет імені Св. Володимира перейменували і біля нього встановлено пам'ятник Тарасу Шевченку (скульптор М. Манізер). Сьогодні пам'ятник Кобзареві прикрашає Київ. Правда, Т. Шевченко дивиться не на Дніпро, а на університет, названий на його честь. Якщо подивитися на родовід Андрія Фольборта, колишнього виконавчого директора Асоціації німців України в Києві, то можна з'ясувати, що перший із Фольбортів, Карл Фрідріх, прибув до Росії з місіонерською метою. Він був пастором євангелічно-лютеранської церкви у Могилеві. У Петербурзі К. Ф. Фольборт заснував притулок для хлопчиків, незабаром став віце-президентом петербурзької євангелічно-лютеранської консисторії, доктором теології. Його син, О. Фрідріх, за освітою медик, був академіком наук із палеонтології (у спеціальних працях його називали «батьком» російської палеонтології). Його ім'ям названий мінерал – фольбортит (ванадієво-кисла мідь – примітка автора). Дід О. Фольборта, Георгій, став академіком Української академії наук, фізіологом, учнем академіка І. Павлова, за його ж направленням і потрапив до України – спочатку в Харків, потім у Київ [15].

Отже, пам'ятки духовної і матеріальної культури, господарсько-економічних традицій, залишені представниками німецького етносу, які працювали в Україні, є цінним джерелом інформації, яка дає правдиве уявлення про історію та людей, які творили і жили в цей час. Етнічні німці брали активну участь у суспільному житті регіону, держави, сприяли розвитку освіти, містобудівництва, економіки, культури своєї нової Батьківщини. На всіх історичних етапах німцям завжди вдавалося і вдається зберігати такі властиві етнонаціональні риси, як: честь і гідність, висока культура господарювання, уміння успішного співжиття з етносами, які оточують, демонструвати силу волі та незламність духу.

Список використаних джерел

- Кулинич І., Кривець Н. Нариси з історії німецьких колоній в Україні. К.: Ін-т історії України НАН України, 1995. 272 с.; Кудряченко А., І. Кулинич І., Хохлачов В. Вихідці з німецьких земель на теренах України: минуле і сьогодення. К.: Наук. думка, 1995. 75 с.; Задерейчук А. Внесок роду Фальц-Фейнів у соціально-економічний та суспільно-політичний розвиток Півдня України // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия Исторические науки. Том 23 (62), № 1: спецвыпуск История Украины. 2010 С. 50–61.
- Unterschütz R. Deutsche Siedlungen im ostgalizischen Raume Kolomea // Zeitweiser der Galizien-Deutschen. Stuttgart, 1976. S. 37; Fleischhauer I. Das Dritte Reich und die Deutschen in der Sowjetunion. Schriftenreihe der Vierteljahreshefte für Zeitgeschichte. Nr. 46. Stuttgart, 1983. 257 s.; Kolmer S. Die historische Entwicklung der deutschen Sprachinsel Galizien: Mariahilf, Flehberg, Rosenheck. Vororte der Stadt Kolomea. Gifhorn, 1993. S. 63; Maas A. Man glaubt, in einem Märshelande zu sein. Zum ökonomischen Aufstieg und zur soziokulturellen Integration der sächsischen Familie Falz-Fein in Russland 1807–1914. Dresden: Thelem, 2004. 138 s.
- Огієнко І. І. Історія українського друкарства. К.: Либідь, 1994. С. 40–41.
- Шевченко Ф. Представники різних народностей в українському козацькому війську під час Визвольної війни // Історія українського

середньовіччя: Козацька доба. У 2ч. Ч. 2.: зб. Наук. пр. К.: Фондація ім. О. Ольжича, 1995. 134 с. 5. Оляничин Д. Українсько-бранденбурзькі зносини в XVII ст. // Записки НТШ. Львів, 1931. Т. 151. С. 175–177; Крип'якевич І. Богдан Хмельницький / Відп. ред. Ф. Шевченко, І. Бутич, Я. Ісаєвич. 2-е вид., виправлене і доповнене. Львів: Світ, 1990. 408 с. 6. Багалеї Д. Колонізація Новоросійського краю і перші кроки по доріжці культури. Історический етюд. К.: Типографія Корчак-Новицького, 1889. 115 с. 7. Державний архів Херсонської області. Ф. 250. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 1–21; Falz-Fein W. Askania Nova. Das Tierparadies. Ein Buch des Gedenkens und der Gedanken. Neudaman, 1930. 323 s. 8. Очерки истории немцев и менонитов Юга Украины (конец XVIII – первая половина XIX в.) / Под ред. Бобылевой С., Бочарова Н., Безносова О. и др.: Институт украинско-германских исторических исследований Днепровского государственного университета. Днепропетровск: Арт-Пресс, 1999. С. 74. 9. Озеранер М. Крымские годы Петра Палласа // Hoffnung. 1994. 5 März. № 3. С. 1–2. 10. Рыбаков М. О. Невідомі та маловідомі сторінки історії Києва. К.: Київ, 1997. 374 с. 11. Плесская-Земольд Э. Г. Одесские немцы. 1803–1920. Одесса: ТЭС, 1999. 520 с. 12. Державний архів м. Києва. Ф. 16. Оп. 298. Спр. 56. Арк. 4. 13. Різун В. Нариси історії Київського національного університету імені Тараса Шевченка 1834–2004. К.: Наша культура і наука, 2004. 440 с.; Винниченко І. Німці в історії Київського університету (XIX – половина XX ст.). К.: Геопринт, 2001. 351 с. 14. Провідники духовності в Україні: Довідник / І.Ф. Курас (голова ред. кол.). К.: Вища школа, 2003. 782 с. 15. Родовід з Німеччини // Zentrale Deutsche Zeitung. 2002. С. 1–4.

References

1. Kulynych I., Kryvets N. Narysy z istorii nimetskykh kolonii v Ukraini [Essays on the history of the German colonies in Ukraine]. K.: In-t istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 1995. 272 s.; Kudriachenko A., I. Kulynych I., Khokhlachov V. Vykhidtsi z nimetskykh zemel na terenakh Ukrainy: mynule i sohodennia [Exit from German lands in Ukraine: past and present]. K.: Nauk. dumka, 1995. 75 s.; Zadorechuk A. Vnesok rodu Falts-Feiniv u sotsialno-ekonomichnyi ta suspilno-politychnyi rozvytok Pivdnia Ukrainy [Contribution of the Falz-Fein family to the socio-economic and socio-political development of the South of Ukraine]. Uchenye zapiski Tavricheskogo natsional'nogo universiteta im. V. I. Vernadskogo. Seriya Istoricheskie nauki. Tom 23 (62), № 1: spetsvypusk Istoriiya Ukrainy. 2010. S. 50–61. 2. Unterschütz R. Deutsche Siedlungen im ostgalizischen Raume Kolomea // Zeitweiser der Galiziendeutschen. Stuttgart, 1976. S. 37; Fleischhauer I. Das Dritte Reich und die Deutschen in der Sowjetunion. Schriftenreihe der Vierteljahreshefte für Zeitgeschichte. Nr. 46. Stuttgart, 1983. 257 s.; Kolmer S. Die historische Entwicklung der deutschen Sprachinsel Galizien: Mariahilf, Flehberg, Rosenheck. Vororte der Stadt Kolomea. Gifhorn, 1993. S. 63; Maas A. Man glaubt, in einem Märshelande zu sein. Zum ökonomischen Aufstieg und zur soziokulturellen Integration der sächsischen Familie Falz-Fein in Russland 1807–1914. Dresden: Thelem, 2004. 138 s. 3. Ohiienko I. I. Istoriiia ukrainskoho drukarstva [The history of Ukrainian printing]. K.: Lybid, 1994. S. 40–41. 4. Shevchenko F. Predstavnyky riznykh narodnosti v ukrainskomu kozatskomu viisku pid chas Vyzvolnoi viiny [Representatives of different nationalities in the Ukrainian Cossack army during the Liberation War]. Istoriiia ukrainskoho serednovichchia: Kozatska доба. U 2ch. Ch. 2.: zb. Naук. пр. К.: Fundatsiia im. O. Olzhycha, 1995. 134 s. 5. Olianchnyn D. Ukrainско-бранденбурзькі зносини в XVII ст. [Ukrainian-Brandenburg intercourse in the XVII century]. Zapysky NTSh. Lviv, 1931. Т. 151. С. 175–177; Krypiakevych I. Bohdan Khmelnytskyi [Bogdan Khmelnytsky] / Відп. ред. Ф. Шевченко, І. Бутич, Я. Ісаєвич. 2-е вид., виправлене і доповнене. Lviv: Svit, 1990. 408 с. 6. Bagalei D. Kolonizatsiia Novorossiiskogo kraia i pervye shagi po puti kul'tury. Istoricheskii etyud [Colonization of the Novorossiysk region and the first steps along the way of culture. Historical sketch]. K.: Tipografiya Korchak-Novitskogo, 1889. 115 s. 7. Derzhavnyi arkhiv Khersonskoi oblasti. F. 250. Op. 1. Spr. 1. Ark. 1–21; Falz-Fein W. Askania Nova. Das Tierparadies. Ein Buch des Gedenkens und der Gedanken. Neudaman, 1930. 323 s. 8. Ocherki istorii nemtsev i menonitov Yuga Ukrainy (konets XVIII – pervaya polovina XIX v.) [Essays on the history of the Germans and the Mennonites of the South of Ukraine (late XVIII – first half of the XIX century)] / Pod red. Bobilevoi S., Bocharova N., Beznosova O. i dr.: Institut ukrainско-germanskikh istoricheskikh issledovaniy Dnepropetrovskogo gosudarstvennogo universiteta. Dnepropetrovsk: Art-Press, 1999. S. 74. 9. Ozeraner M. Krymskie gody Petera Pallas [Crimean years of Peter Pallas]. Hoffnung. 1994. 5 März. № 3. S. 1–2. 10. Rybakov M. O. Nevidomi ta malovidomi storinky istorii Kyieva [Unknown and little-known pages of the history of Kyiv]. K.: Kyi, 1997. 374 s. 11. Plesskaya-Zebol'd E. G. Odesskie nemtsy. 1803–1920 [The Odessa Germans. 1803–1920]. Odessa: TES, 1999. 520 s. 12. Derzhavnyi arkhiv m. Kyieva. F. 16. Op. 298. Spr. 56. Ark. 4. 13. Rizun V. Narysy istorii Kyivskoho natsionalnogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka 1834–2004 [Essays on the history of the Taras Shevchenko Kyiv National University 1834–2004]. K.: Nasha kultura i nauka, 2004. 440 s.; Vynnychenko I. Nimtsi v istorii Kyivskoho universytetu (XIX – polovyna XX st.) [Germans in the history of Kiev University (XIX – half XX century.)]. K.: Heoprynt, 2001. 351 s. 14. Providnyky dukhovnosti v Ukraini: Dovidnyk [Leaders of spirituality in Ukraine: Directory] / I.F. Kuras (holova red. kol.). K.: Vyscha shkola, 2003. 782 s. 15. Rodovid z Nimechchyny [Pedigree from Germany]. Zentrale Deutsche Zeitung. 2002. S. 1–4.

Volodymyr Vasylychuk

GERMAN NAMES IN HISTORY OF UKRAINE

An attempt to consider activity of prominent ethnic Germans in different periods of building of our state is done in the article. Also, the stages of settling apart and economic mastering of considerable spaces of Ukraine light up by the German settlers. Marked that, history of every people that lives on the walks of life of Ukraine is inalienable part of general Ukrainian history. It is underlined that, from етнонаціональних factors depends largely, as far as there will be the taken into account lessons of the historical past, and especially period, when considerable part of Ukrainian earth, entered in the complement of the nearby states. In these heavy terms ethnic Germans participated actively in public life of Ukraine, assisted to development of economy, culture of the new Motherland.

Key words: German settlers, colonists, agriculture, foreign colonization, chancellor of university, educational and economic politics, landed interests of Falz-Fein, Askania-Nowa, national question of the state, public organizations.